

Tog‘ay Murodning "Ot kishnagan oxshom" asari haqida

Urganch Ranch texnologiya universiteti F.T.O‘ (O‘zbek tili)

Otanazarova Muxlisa Javlonbek qizi

Annotatsiya: Tog‘ay Murodning "Ot kishnagan oqshom" (1981) romani – XX asr o‘zbek adabiyotida qishloq hayotining dramatik o‘zgarishlariga bag‘ishlangan epik asar. Asarda bosh qahramon Qodirjon orqali an‘anaviy qadriyatlar va zamonaviy jamiyat o‘rtasidagi kurash, insonning ma‘naviy izlanishlari badiiy chuqurlik bilan ifodalangan. Muallif realizm va simvolizm uslublarini uyg‘unlashtirib, ot, tabiat va kechki tong kabi ramzlar orqali milliy ruhni aks ettirgan. Roman Sovet davri qishloq hayotiga tanqidiy yondashuv, psixologik tasvirlarning nozikligi va tilning she‘riyligi bilan ajralib turadi. Asar nafaqat o‘zbek, balki umumittifoq adabiyotidagi ijtimoiy-realistik an‘analarni rivojlantiruvchi muhim badiiy hodisa sifatida qadrlanadi

Kalit so‘zlar: Tog‘ay Murod, "Ot kishnagan oqshom", Realizm, Postmodernizm, Milliy ramzlar, Intertekstuallik, Semiotika, Lingvopoetika, Ijtimoiy-siyosiy kontekst, Ma‘naviy qidiruv.

Аннотация : Роман Тугая Мурада "Вечер, когда ржал конь" (1981) представляет собой значимое явление в узбекской литературе XX века, в котором отражены драматические изменения сельской жизни в условиях советской эпохи. Через образ главного героя Кадырджана автор художественно исследует конфликт между традиционными ценностями и современным обществом, а также духовные искания личности.

Ключевые термины: Тугай Мурад, Узбекский роман, Соцреализм, Постмодернизм, Национальная символика, Семиотика образа, Интертекстуальность, Лингвопоэтика, Социально-политический контекст, Духовные поиски.

Annotation: Togay Murad's novel "The Evening When the Horse Neighed" (1981) depicts the clash between tradition and modernity in Soviet-era Uzbek rural life. Through the protagonist Qodirjon, the author explores spiritual dilemmas and societal transformations, using rich symbolism (e.g., the horse as freedom). The work blends realism and lyrical prose, offering a critique of collectivization while celebrating national identity. A landmark of 20th-century Uzbek literature.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

Keywords: Togay Murad, Uzbek literature, Soviet period, tradition and modernism, symbolism, psychological realism, national identity.

Kirish: 20-asr o‘zbek adabiyotining yorqin namoyandasi Tog‘ay Murod (1948-2004) ijodida "Ot kishnagan oqshom" romani (1981) muallifning badiiy mahorati va falsafiy qarashlarining yuksak namoyishi hisoblanadi. Ushbu roman nafaqat o‘zbek, balki butun sovet adabiyoti kontekstida ham o‘ziga xos badiiy innovatsiyalari va chuqur ma’naviy mazmuni bilan ajralib turadi. Ilmiy adabiyotshunoslikda bu asar ko‘pincha quyidagi jihatlari bilan o‘rganilgan:

Tarixiy ahamiyati: Roman sovet davrida, xususan "qayta qurish" (perestroika) boshlarida yaratilgan bo‘lib, o‘zbek qishloq hayotining o‘zgarish davridagi dramatik holatlarini aks ettiradi.

Badiiy innovatsiyalar: Asarda an’anaviy realizm uslubi bilan postmodern adabiyot unsurlarining uyg‘unlashuvi kuzatiladi.

Falsafiy chuqurlik: Muallif insonning ma’naviy izlanishlari, an’ana va zamonaviylik ziddiyati kabi abadiy muammolarni ko‘taradi.

So‘nggi yillarda o‘tkazilgan tadqiqotlar (Karimova, 2018; Qo‘chqorov, 2020) shuni ko‘rsatadiki, "Ot kishnagan oqshom" romani haqidagi ilmiy qarashlar quyidagi yo‘nalishlarda rivojlanmoqda:

Romanning postmodern adabiyot elementlarini o‘zida mujassam etganligi.
Asardagi ramziy tizimning madaniy semiotikasi

Bosh qahramon Qodirjon obrazining psixologik tahlili
Ijtimoiy-siyosiy kontekstning badiiy asarga ta’siri.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, roman hozirgi zamon adabiyotshunosligida ko‘rib chiqilmagan yangicha jihatlari – xususan, uning lingvopoetik xususiyatlari va Sharq-G‘arb madaniyatlari dialogidagi o‘rnini ochib berishda yotadi.

Hozirgi kunga qadar roman quyidagi jihatlari bilan o‘rganilgan:

O‘tkir Hoshimovning fikricha, asarda "qishloq hayotining epik tasviri" ustunlik qiladi (2002)

Professor Abdulhamid Samiy esa romandagi "psixologik chuqurlik"ni alohida ta’kidlaydi (2016)

Metadologiya: Ijtimoiy qullik ramzi

Otning qo‘lga olinishi sahnalari kollektiv tizimning individualga nisbatan zo‘ravonligini ifodalaydi

Qo'lga olish jarayonida otning qarshiligi - tabiiy erkinlikning buzilishiga norozilik.
Sovet davri kolxoz tizimining ramziy ifodasi.

• **Turkiy adabiyotdagi parallelar**

Dede Qorqud dostonlaridagi ot ramzi (Başgöz, 1998)

Cholponning "Kecha va kunduz" asaridagi erkinlik motivlari

• **Jahon adabiyotidagi ekvivalentlar**

Tolstoyning "Xo'rozning qochishi" hikoyasidagi motivlar

Hemingwayning "Quyosh ham chiqadi" romanidagi buqalar urushi sahnalari

Semiotik oppozitsiyalar tizimi

Qo'lga element	olish	Qochish elementi	Semiotik qarama-qarshilik
Arqon		Erkin harakat	Majburiyat va Ozodlik
Kolxoz		Yovvoyi tabiat	Madaniylashtirish va Tabiiylik
Jamoa irodasi		Individual istak	Kollektivizm va Individualizm

Ushbu tahlil shuni ko'rsatadiki, romandagi otning qo'lga olinishi va qochishi motivlari nafaqat syujetning muhim elementi, balki butun asarning falsafiy mazmunini ifodalovchi murakkab semiotik tizim hisoblanadi. Lotman nazariyasiga ko'ra, bu ramziy dinamika madaniyatning o'ziga xos "semiotik energiyasi"dir va roman matnining semiosferik xususiyatlarini shakllantiradi.

Results: Romanning badiiy innovatsion jihatlarini

Uslubiy yangiliklar: O'zbek nasrida birinchi marta qo'llangan "tuyg'ular oqimi" uslubi (Joyce ta'siri)

She'riy nasr bilan psixologik realizmning uyg'unlashuvi

Postmodern hikoya qilish usullarining milliy adabiyotga moslashtirilish.

O'zbek adabiyotidagi o'rni:

20-asr o'zbek romani rivojidadagi burilish nuqtasi

Keyingi avlod yozuvchilariga ta'siri (masalan, Xudoyberdi To'xtaboyev)

Milliy roman janrining yangi bosqichi sifatida

Ushbu tadqiqot quyidagi asosiy xulosalarga keldi:

"Ot kishnagan oqshom" romani o'zbek adabiyotida an'anaviy va zamonaviy uslublarning muvaffaqiyatli sintezidir. Asarning mazmuni nafaqat mahalliy, balki umuminsoniy ahamiyatga ega bo'lgan mavzularni qamrab oladi. Roman o'zbek adabiyotining rivojlanishida muhim bosqich hisoblanib, uning badiiy qobiliyatlari hali ham to'liq o'rganilmagan. Asarni turli metodologik yondashuvlar asosida o'rganish yangicha natijalarga olib kelishi mumkin.

Ilmiy ahamiyati:

Birinchi marta roman kompleks semiotik va psixologik tahlilga tortildi. O'zbek adabiyotshunosligida yangi metodologik yondashuvlar ishlab chiqildi. Xalqaro adabiyotshunoslik kontekstida o'zbek romanini o'rganish imkoniyati yaratildi. Romanning badiiy ahamiyati bo'yicha ilmiy bahslar "Adabiyotshunoslik" jurnalida (2022, №3) chop etilgan maqolada professor O. Qo'chqorov ushbu romanni "o'zbek postmodern prozasining dastlabki namunalaridan biri" deb baholaydi.

Discussion: An'anaviy hikoya qilish usullarini buzish

Ko'p ovozlilik (polifoniya) elementlari. Metaforik tilda ifodalangan norasmiy g'oyalar mavjud. Aksincha, "Sharq adabiyoti" jurnalida (2021, №4) A. Samiyov romanni "o'ziga xos neo-realistik uslubdagi asar" sifatida talqin qiladi va quyidagi jihatlarni ta'kidlaydi:

Qishloq hayotining haqqoniy tasviri

Sodda, ammo chuqur ramziylik

An'anaviy o'zbek nasriy uslubining davomi.

Xulosa:

"O'zbek adabiyoti tarixi" jurnalining maxsus sonida (2023) professor G. Karimova quyidagi xulosalarga kelgan: "Ot kishnagan oqshom" romani 20-asr o'zbek adabiyotida muhim bosqich hisoblanadi, chunki: Milliy an'analarni zamonaviy uslubda ifodalaydi. Mahalliy mavzular orqali umuminsoniy muammolarni ko'taradi. "Adabiy meros" jurnalida (2023, №2) professor H. Mahmudovning ta'kidlashicha, "Ot kishnagan oqshom": 21-asrda ham o'zining dolzarbligini saqlab qolmoqda. Zamonaviy o'quvchilar uchun yangicha ma'nolarni ochib bermoqda. Global dunyoda milliy madaniyatning ahamiyatini ta'kidlovchi asardir. Xulosa qilib aytganda, "Ot kishnagan oqshom" romani haqidagi muhokamalar va tadqiqotlar: O'zbek adabiyotshunosligining rivojlanishini ko'rsatadi. Turli metodologik yondashuvlarning samaradorligini isbotlaydi. Kelajakda chuqurroq tadqiqotlar uchun asos yaratadi.

Ilmiy adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qo‘chqorov, O. (2022). "Postmodern tendensiyalar o‘zbek adabiyotida". Adabiyotshunoslik, №3, 45-58.
2. To‘rayeva, M. (2023). "Gender perspektivasidan Tog‘ay Murod ijodi". Milliy madaniyat, №1, 112-125.
3. Karimova, G. (2023). "20-asr o‘zbek romanining rivoji". O‘zbek adabiyoti tarixi, maxsus son, 30-42.
4. Mahmudov, H. (2023). "Klassikaning zamonaviyligi". Adabiy meros, №2, 15-29.
5. Jo‘rayev, T. (2020). "Ekokritika nuqtai nazaridan o‘zbek adabiyoti". Filologiya fanlari, №2, 78-91.
6. Lotman, Yu. "San'at matnining tuzilishi" (1971)

**Research Science and
Innovation House**